

De 'Antwerpse Luchtschipbouw' gaat open

De grootste levende kunstenaar van Antwerpen werd door zijn eigen stad (nog) niet echt verwend. Nu krijgt Antwerpen met de 'Antwerpse Luchtschipbouw' dank zij een privé-initiatief iets als een heus Panamarenko-museum in de schoot geworpen en plant het stadsbestuur een Panamarenko-beeld op het Sint-Jansplein.

Hans WILLEMSE & Marc RUYTERS

Panamarenko heeft in Antwerpen een artistieke thuisbasis gekregen in de vorm van een ruim atelier met riantetoonstellingsmogelijkheden. Het gaat om het voormalige Electrabel-gebouw in Borgerhout, dat door galeriehoudster Ronny van de Velde werd aangekocht en gerestaureerd, en door Panamarenko tot 'Antwerpse Luchtschipbouw' werd omgedoopt. Deze benaming is niet nieuw, want Panamarenko gebruikte de term al in de jaren '70. In 1971 verstuurde hij een uitnodiging voor een van zijn tentoonstellingen in de Wide White Space Gallery (zie inlassing). Opmerkelijk was niet alleen de plechtstatige aanhef van de uitnodiging, gevolgd door de uiterst bescheiden mededeling 'dat er een tentoonstelling van tekeningen doorgaat', maar vooral de manier waarop de kunstenaar zich met enige ernst voorstelde als 'Panamarenko, de E.A. Ingenieur van de Antwerpse Luchtschipbouw'.

Het pand waar de zogenaamde 'ingenieur' zijn toenmalige luchtschepen bedacht, was geen loods of atelier, maar gewoon het huisnummer 46 van de Beeldhouwersstraat in Antwerpen, waar de kunstenaar toen resideerde. Wegens gebrek aan ruimte en infrastructuur kon de Antwerpse Luchtschipbouw nooit uitgroeien tot een volwaardig 'luchtvaartatelier', al concipieerde Panamarenko er wel zijn allereerste zeppelin, de befaamde 'Aeromodeller' uit 1971, die nog steeds als één van de topwerken van de kunstenaar geldt. Voor het overige bleef de Antwerpse Luchtschipbouw een voorname, namelijk imaginair project dat weliswaar tal van studies en prototypes opleverde, maar waarvan de benaming stilaan in de vergetelheid raakte. Tot Panamarenko ruim dertig jaar later eindelijk de geschikte locatie vond om zijn luchtvaartbasis alsnog definitief te vestigen.

PANA-BIOTOOP

Eind vorig jaar kochten Ronny en Jessy van de Velde het 19de-eeuwse Electrabel-gebouw in Borgerhout. In hun galerie, eerst aan de Amerikalei en vervolgens aan de IJzerenpoortkaai in Antwerpen, hebben zij sinds de jaren zeventig het werk van Panamarenko gepresenteerd. De ruime galerie aan de IJzerenpoortkaai deed zelfs geregeld dienst als atelier voor Panamarenko, als hij een qua afmetingen groot werk moest maken, zoals de bekende Panama-duikboot. Sinds de Van de Veldes enkele jaren terug de IJzerenpoortkaai verlieten en kozen voor een meer besloten galeriewerking in een nieuw pand aan de Berchemse Cogels-

Osylei had Panamarenko geen grote ruimte meer ter beschikking waar hij in kon werken.

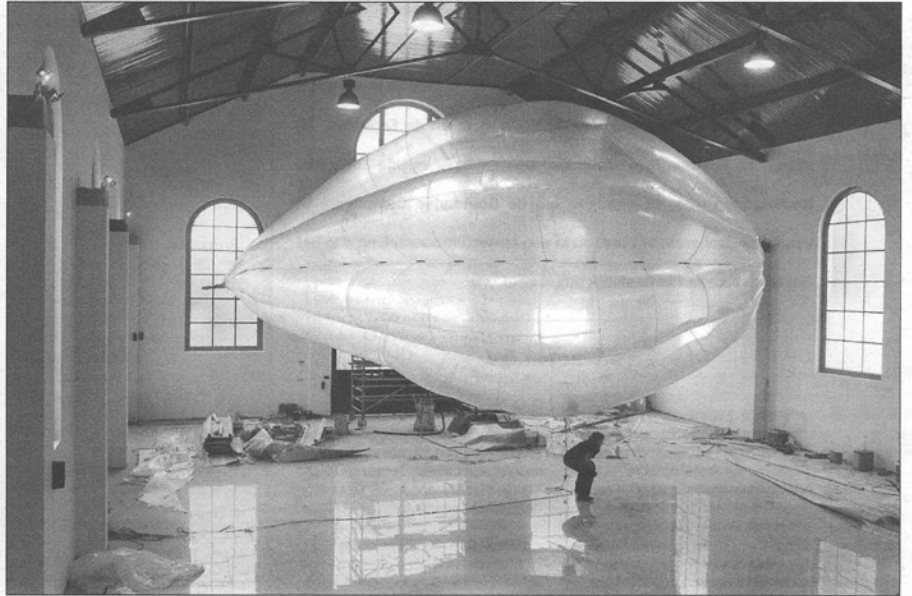
Onderhandelingen met de stad Antwerpen leverden enkele suggesties, maar geen concrete oplossingen op. De Van de Veldes kozen dan voor de pure privé-oplossing en kochten met eigen middelen het Electrabel-gebouw aan.

Het pand bevindt zich op de hoek van de Karel Geertsstraat en de Statielei in Borgerhout, vlakbij de spoorwegbrug en de Singel. Het is een 19de-eeuws industrieel pand dat jarenlang tot het patrimonium van Electrabel behoorde, en dat onder meer een loods van 1.300 m² omvat met hoge ramen die een schitterende lichtinval garanderen. Het gebouw werd in originele staat hersteld, voorzien van een koperen dak, en langs de buitenkant – op vraag van Panamarenko – volledig wit geschilderd. Enerzijds om openheid uit te stralen, anderzijds om de grijsheid van de buurt te doorbreken. Binnenin werd de stalen dakstructuur behouden, werden alle ramen en deuren vernieuwd en werd de atelierruimte van een beige tegelvloer voorzien.

Panamarenko zal het gebouw in de eerste plaats in gebruik nemen als atelier, maar het pand krijgt ook een publieke functie als tentoonstellingsruimte, documentatiecentrum en Panamarenko-bookshop. Om de leef- en denkwereld van de kunstenaar zo dicht mogelijk te benaderen, worden in 19de-eeuwse vitrinekasten objecten en persoonlijke voorwerpen van de kunstenaar getoond. Voorts werd er een kamer met een glazen wand ingericht waarachter Panamarenko's huisdieren te zien zijn: enkele papegaaien, een toekan en een beo.

Blikvanger voor de komende weken en maanden is het nieuwe werk dat Panamarenko voorbereidt: de 'Papaver', weerom een luchtschip met gigantische afmetingen dat nu in de 'Antwerpse Luchtschipbouw' afgewerkt wordt. In dit atelier zal Panamarenko ook verder werken aan 'Eilandd', een droomproject van 18 bij 5 meter.

De stad Antwerpen is overigens blij met het privé-initiatief. Schepen van Cultuur Eric Antonis zal het gebouw zaterdag inhuldigen en meteen ook aankondigen dat de stad een Panamarenko-beeld wil op het Sint-Jansplein. Een risicovol idee: er staat al een hedendaags kunstwerk van de Canadese kunstenaar Dan Graham, maar dat werd zo erg beschadigd dat de stad beslist heeft het weg te halen en over te brengen naar het Openluchtmuseum Middelheim. Onderhandelingen zijn nu aan de gang

Het nieuwe atelier met de 'Papaver' in aanbouw: Panamarenko-biotoop.

(FOTO: PATRICK DE SPIEGELAERE)

om een ontwerp van Panamarenko uit de jaren zeventig, het beeld 'Le Siècle de Kafka', uit te werken: een robuust beeld in graniet, met bovenop 'boompjes met sneeuw' en onderaan zitbanken, om samen met Kafka te mijmeren over sneeuw in de stad en zoveel andere vraagstukken.

De stad heeft een dubbelhartige relatie met Panamarenko. Het stadsbestuur wilde diens gigantische 'Scotch Gambit', het futuristische vaartuig dat nu staat te verkommeren in de Floralienhal achter het Gentse S.M.A.K., ergens in de haven als monument installeren. Maar talloze vergaderingen en discussies met ambtenaren en havenautoriteiten brachten nooit een adequate oplossing, zodat het idee verwaterde. Nu is een nieuwe kandidaat opgedoken: de Nederlandse luchthaven Schiphol zou de 'Scotch Gambit' graag op haar terreinen installeren, als een baken tussen twee startbanen in. Ook die onderhandelingen zijn lopende.

ELECTRABEL-GEBOUW

Enig spoorwerk in de annalen van Electrabel bracht aan het licht dat het bebouwde perceel in Borgerhout ooit toebehoorde aan de Société d'Electricité de l'Escaut, een vroege voorloper van Electrabel, die een deel van de oppervlakte in 1909 had overgekocht van de Compagnie Générale des Tramways d'Anvers, en een ander deel van de NV Vooruitzicht. Op het samengebrachte perceel werd in 1909 door architect Hertogs een omvangrijke gebouw voor de verdeling van elektriciteit die geproduceerd werd in de centrale van Merksem. Vanaf de jaren dertig werd het gebouw uitgebreid met een meterdienst, en vanaf 1947, na de overschakeling op wisselstroom, werden er transformatoren geplaatst. Nadat de Société d'Electricité de l'Escaut achter-

eenvolgens was overgegaan in Traction & Electricité, EBES en uiteindelijk Electrabel (als dochter van Tractebel), werd het pand door interne reorganisaties overbodig en te koop gesteld. Aanvankelijk leek het er op dat de stad Antwerpen, dat een recht op voorkoop had, het zou aankopen om het een sociaal-culturele bestemming te geven die de Borgerhoutse samenleving ten goede moest komen. Het was de bedoeling om van de ruimte een sportzaal voor allichte meisjes te maken, maar budgettaire en sociaal-culturele overwegingen beslisten er anders over. Zodat Ronny van de Velde het industriële erfgoed kon aankopen.

Het toeval wil dat de architectuurstichting 'Europa Nostra', die zich inzet voor het behoud en het beheer van het Europese erfgoed, in 1999 een prijs toekende voor de opmerkelijke restauratie van een voormalige elektriciteitscentrale in Nicosia (Cyprus), die tijdens de jaren negentig werd omgevormd tot stedelijk museum voor moderne kunst. Op de website van het Nicosia Municipal Arts Center, en ook in de catalogus van Europa Nostra, is duidelijk te zien dat het om een identieke kopie gaat van het Electrabel-gebouw in Borgerhout. De site vermeldt overigens dat het voormalige 'Power Station'

dateert uit 1920, wat het vermoeden bevestigt dat het inderdaad om een replica gaat van het Belgische ontwerp, waarvan de fundamentele daten van 1909. In tegenstelling tot Electrabel, dat zijn Borgerhoutse patrimonium kwijt wilde, is op Cyprus de elektriciteitsmaatschappij nog steeds de eigenaar van het pand. Met een eenvoudige bruikleenovereenkomst werd het gebouw in handen gegeven van de overheid, die het liet restaureren voor een artistieke en maatschappelijke functie en er ook prompt een Europese architectuurprijs mee wegkaapte. Panamarenko heeft in Antwerpen lang moeten wachten op zijn artistieke thuisbasis, maar met de komst van de Antwerpse Luchtschipbouw heeft hij eindelijk de geschikte locatie gevonden om het vliegwezen en de bijhorende gravitatiewetten radicaal naar zijn hand te zetten.

'ANTWERPSE LUCHTSCHIPBOUW'

Karel Geertsstraat 2b, Antwerpen, dagelijks open van 10 tot 18 uur, behalve op dinsdag. Toegang gratis. Info: galerie Van de Velde, 03/216.93.90.

PANAMARENKO

— DE E. A. INGENIEUR —
ANTWERPSE LUCHTSCHIPBOUW
— Beeldhouwersstraat 46 —
— Telefoon 03 / 37 90 89 —

Bbaaiwr, oboi
Toluzkrs0 - 7835
Verdillwmpri: c10
Realm: 010.00

Mevrouw,
Mijnheer,

Wij hebben de eer U mede te delen dat een tentoonstelling van tekeningen doorgaat in de Wide White Space Gallery van 15 januari tot 15 februari 1971.

WIDE WHITE SPACE GALLERY SCHILDERSSTRAAT 2 ANTWERPEN
TEL 03 / 38 13 55 OPEN 14 - 18 U.